

การประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของประชาชน จังหวัด
อุดรธานี สกลนคร หนองคาย และกาฬสินธุ์
The Application of Saraneeyadhamma's Principles to Create the People's
Reconciliation and Unity in Udon Thani, Sakon Nakhon,
Nong Khai and Kalasin Province

พระครูศรีปริยัติคุณาภรณ์¹
Phrakrusripariyatkunaporn
ทำวิจัยเมื่อ พ.ศ. 2557

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสาราณียธรรมของประชาชน 2) เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของประชาชน และ 3) เพื่อเปรียบเทียบการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของประชาชน จำแนกตัวปัจจัยส่วนบุคคล 4) เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสาราณียธรรมในการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของประชาชน และ 5) เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของประชาชน เป็นการวิจัยผสมวิธีทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างคือประชาชนที่อาศัยอยู่ในจังหวัดอุดรธานี สกลนคร หนองคาย กาฬสินธุ์ จำนวน 400 ท่าน พร้อมทั้งได้สัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 9 คน เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง สถิติที่ใช้ ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน t-test, F-test และค่าไค-สแควร์

ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของประชาชนโดยรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า ประชาชนที่มีเพศและอาชีพต่างกัน มีการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ที่แตกต่างกัน ส่วนประชาชนที่มีอายุ การศึกษา รายได้ต่อเดือน และภูมิลำเนาต่างกัน มีการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์แตกต่างกัน และระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสาราณียธรรมของประชาชน มีความสัมพันธ์กับการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ นอกจากนี้ ประชาชนยังได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ คือ ควรเคารพนับถือและทำดีต่อกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง ควรพูดจาดีต่อกัน ไม่ดูด่าว่าร้ายใส่ความผู้อื่น ควรรู้จักการเสียสละแบ่งปันและทำประโยชน์ต่อส่วนรวม ไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อน และควรเคารพความคิดเห็นและการตัดสินใจของผู้อื่น

คำสำคัญ: 1. การประยุกต์ใช้ 2. สาราณียธรรม 3. ความปรองดองสมานฉันท์

¹ น.ธ.เอก, ป.ธ.6, Ph.D. (Buddhist Studies) University of Delhi, India, อาจารย์ประจำ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัยวิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย

Abstract

The objectives of this research were as follows: 1) to study knowledge and understanding about Saraneeyadhamma's principles of people, 2) to study the application of Saraneeyadhamma's principles to create the people's reconciliation and unity, 3) to compare the application of Saraneeyadhamma's principles to create the people's reconciliation and unity according to personal variables, 4) to study the correlation between knowledge and understanding about the Saraneeyadhamma's principles and the application of Saraneeyadhamma's principles to create the people's reconciliation and unity, and 5) to study other suggestions of the application of Saraneeyadhamma's principles to create the people's reconciliation and unity. Research was mixed both quantitative and qualitative. The sample group was the 400 people who were in Udon Thani, Sakon Nakhon, Nong Khai and Kalasin Province, including in-depth interviews with key informants 9 people. The tools were questionnaires and structured in-depth interviews. The statistics used were frequency, percentage, mean, standard deviation, t-test, F test and Chi-square.

The results of research were found that people had the knowledge and understanding about Saraneeyadhamma principles at high level in all aspects. The results of hypothesis testing were found that the people with different genders and occupations had no difference of the application of Saraneeyadhamma principles to create the people's reconciliation and unity. But the people with different ages, education and income per month had significant differences of the application of Saraneeyadhamma principles to create the people's reconciliation and unity. And the level of knowledge and understanding about Saraneeyadhamma's principles of people had correlations to the application of Saraneeyadhamma principles to create the people's reconciliation and unity. In addition, the people had other suggestions about the application of Saraneeyadhamma's principles to create the people's reconciliation and unity. People should respect and be kind to each other, politely speak to each other, avoid nagging on the others, sacrifice and share the benefits to the public, avoid conflicts of interest and respect the opinions and decisions of others.

Key Word: 1. Application 2. Saraneeyadhamma 3. Reconciliation and Unity

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

ความปรองดองสมานฉันท์เป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาประเทศและการดำเนินชีวิตของประชาชนที่มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกับฐานทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง สิ่งแวดล้อม ศาสนา วัฒนธรรมและประเพณี โดยยึดหลักธรรมในพระพุทธศาสนา หลักความพอดีและพึ่งตนเองได้โดยการสร้างคนดี คนเก่ง มีความรับผิดชอบและถึงพร้อมด้วยคุณธรรม ซึ่งเชื่อมโยงกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) โดยกำหนดยุทธศาสตร์ของประเทศไทยให้มุ่งพัฒนาไปสู่ “การสร้างฐานการผลิตให้เข้มแข็ง สมดุล อย่างสร้างสรรค์ การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการผลิต การค้า การลงทุน การพัฒนาคุณภาพคน ทั้งความรู้ คุณธรรม สังคมมั่นคงเป็นธรรม มีพลังและเอื้ออาทร เน้นการผลิตและบริการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มีความมั่นคงของพลังงานและอาหาร และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ” (http://www.sobkroo.com/detail_room_index.php?nid=2626) เป็นไปตามกลยุทธ์การวิจัยที่ 2 ส่งเสริม อนุรักษ์ และพัฒนาคุณค่าทางศาสนา คุณธรรม จริยธรรม ศิลปวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ที่หลากหลาย (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ,

2554, หน้า 16) และนโยบายเร่งด่วนที่จะเริ่มดำเนินการในปีแรก ข้อที่ 1.1 สร้างความปรองดองสมานฉันท์ของคนในชาติและฟื้นฟูประชาธิปไตย ตามที่คณะรัฐมนตรี แถลงต่อรัฐสภาวันอังคารที่ 23 สิงหาคม พ.ศ. 2554 ข้อที่ 1.1.1 สร้างความปรองดองสมานฉันท์ของคนในชาติและฟื้นฟูประชาธิปไตย โดยการเสริมสร้างความเข้าใจร่วมกันของประชาชนในชาติให้เกิดความสมัครสมานสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี แถลงต่อรัฐสภาวันอังคารที่ 23 สิงหาคม พ.ศ.2554, หน้า 5) ความรู้รักสามัคคีเป็นสิ่งสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนและประเทศชาติดังพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่า “ความสามัคคีปรองดองเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน กับความรักใคร่เผื่อแผ่ช่วยเหลือกันฉันญาติพี่น้อง สองประการนี้ คือคุณลักษณะสำคัญของไทย ที่ช่วยให้ชาติบ้าน เมืองอยู่รอดเป็นอิสระ และเจริญมั่นคง มา ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน” (<http://www.rachavanlop-1001.com/dumrat.html>) แต่สถานการณ์ปัจจุบันเป็นที่ปรากฏว่า ในชุมชนท้องถิ่นบางแห่งยังมีความขัดแย้ง ปราศจากการส่งเสริมกระบวนการในการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ดีเท่าที่ควร

สภาพปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทย ก่อให้เกิดความแตกแยกทางความคิดเกิดการแบ่งแยกแบ่งฝักแบ่งฝ่ายและกลายเป็นปัญหาสำคัญของประเทศ และมีแนวโน้มว่าสถานการณ์ความขัดแย้งนี้กำลังฝังรากลึกลงไปใหน้คนไทย เหตุการณ์หลายครั้งได้มีการนำมวลชนมาชุมนุมประท้วงนอกกรอบแบบไม่เป็นไปตามกฎหมาย สร้างความเดือดร้อนให้กับประชาชนและอาจส่งผลกระทบต่อสถาบันสำคัญของชาติ ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศได้ สังคมไทยปัจจุบันเกิดความขัดแย้งเพราะความคิดที่ไม่ตรงกัน ในเรื่องของแนวคิดทางการเมือง ศาสนาและวัฒนธรรม ปัญหาความขัดแย้งที่ปรากฏขึ้นเหล่านี้เกิดจากการไม่ใช้เหตุผลในการแก้ไขปัญหา แต่ใช้ความรุนแรงในการแก้ไขหรือยุติปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นสิ่งที่บ่งชี้ว่าปัจจุบันลักษณะนิสัยที่เป็นเอกลักษณ์อันดีงามของคนไทยจากอดีต ได้เปลี่ยนแปลงไป คือ มีสันติ รักสงบ โอบอ้อมอารี ขอบช่วยเหลือผู้อื่นและใช้เหตุผลไม่ใช้ความรุนแรง ดังนั้น การที่จะให้คนไทยกลับคืนสู่สภาวะปกติ คือ เป็นสังคมอยู่กันอย่างสมานฉันท์ ทุกคนจะต้องร่วมมือร่วมใจกัน ต้องรู้จักยอมรับและรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่างกัน โดยไม่ยึดติดหรือมีอคติ สถานการณ์เกี่ยวกับความขัดแย้ง การก่อความรุนแรง ดังที่เหตุการณ์ในจังหวัดอุดรธานีปรากฏว่า “กลุ่มคนเสื้อแดงได้บุกเข้าไปภายในศาลากลางหลังเก่า ขณะที่กลุ่มผู้ชุมนุมจำนวนหนึ่งได้ยิงตะไลขึ้นฟ้า พร้อมประเบิดขวด หิน ขวดน้ำ เข้าภายในศาลากลาง พร้อมกับรื้อเต็นท์ของเจ้าหน้าที่ นอกจากนี้ยังได้จุดไฟที่บริเวณประตูทางขึ้นชั้น 1 ของศาลากลางเก่า โดยไฟได้ลุกลามภายในศาลากลาง ซึ่งมีห้องที่สำคัญ คือคลังจังหวัด ก่อนจะกระจ่ายกำลังแยกย้ายไปเผาถนน และรถของการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค ที่จอดอยู่ภายในสนามหน้าศาลากลางจังหวัด 6 คัน ส่วนเจ้าหน้าที่รัฐที่ประจำอยู่ศาลากลาง ซึ่งก่อนหน้านี้ได้ออกไปทานข้าวเที่ยง แต่ภายหลังเกิดเหตุการณ์กลุ่มผู้ชุมนุมบุกเผาศาลากลาง ทำให้ทางจังหวัดประกาศให้หยุดงานทันที ขณะเดียวกันโรงเรียนในเขตเทศบาลนครอุดรธานี ก็ได้สั่งปิดโรงเรียนเช่นเดียวกัน” (<http://www.bangkokbiznews.com/home/detail/politics/local/>) ในจังหวัดสกลนคร นายจันทร์ไทย ทมทewa สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแป้น อำเภอโพนนาแก้ว กล่าวว่า “ปัญหาหนองหาร ดูเหมือนจะมีมนต์ขลัง นักการเมืองรุ่นแล้วรุ่นเล่า นำเอาเรื่องหนองหารขึ้นมาหาเสียง รวมทั้งนักธุรกิจที่รวยหลายคนก็มักอ้างว่าหนองหาร ทำเพื่อคนสกลนคร จนบางคนได้รับเลือกมาถึง 4-5 สมัย ปัญหาเรื่องหนองหารก็ไม่เคยได้รับการแก้ไข แต่ซ้ำร้ายไปกว่านั้น พวกนักการเมืองพวกนี้ กลับเป็นคนทำร้ายหนองหาร โดยการนำเอาโครงการต่างๆ มาลงในที่สุดท้ายก็เกิดอนุสาวรีย์ ที่ทำลายหนองหาร” (<http://kpi.playthailand.com/>) ในพื้นที่จังหวัดหนองคายมีเหตุการณ์ว่า “มีเสื้อแดงหนองคายมาสมทบส่วนหนึ่ง รวมประมาณ 500 คน เจ้าหน้าที่ตำรวจ ทหาร และ อปพร. ประมาณ 100 นาย ได้ปิดประตูทางเข้าออกโรงเรียน ไม่ให้กลุ่มคนเสื้อแดงเข้ามาภายในโรงเรียนได้ ทำให้กลุ่มคนเสื้อแดงพากันใช้รถกระบะติดเครื่องขยายเสียง ดันประตูโรงเรียน โดยให้ผู้หญิงนำหน้าดันประตู จนเจ้าหน้าที่ขวางไม่ไหว

กลุ่มชาวเสื้อแดงจึงเข้ามายังพื้นที่ที่เตรียมรับขบวนนายกรัฐมนตรีก่อนได้ ทำให้คณะของนายกรัฐมนตรียกกลับเข้ากรุงเทพฯ ทันที” (<http://www.komchadluek.net/detail>) ส่วนที่จังหวัดกาฬสินธุ์ได้มีเหตุการณ์ปรากฏว่า “แกนนำคนเสื้อแดงกาฬสินธุ์ ยังได้รวบรวมบัตรประชาชนคนเสื้อแดง เพื่อไปมอบให้ผู้ว่าราชการจังหวัดกาฬสินธุ์ เก็บไว้ โดยอ้างว่าเป็นการต่อสู้ในเชิงสัญลักษณ์ จากผลการล้อมปราบประชาชนของรัฐบาล ทำให้คนเสื้อแดงไม่ยอมรับความเป็นไทย เพราะไม่มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน” (<http://guru.google.co.th/guru/thread?tid=00cc9c97039706c9>)

จึงสรุปได้ว่า ปัญหาดังกล่าวเกิดขึ้นในเขตพื้นที่ 4 จังหวัด นอกจากปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองที่เห็นได้ชัดแล้วว่าเป็นการแก้ไขปัญหาทางการเมืองที่ใช้ความรุนแรง และยังพบว่าประชาชนยังมีปัญหาที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ทับซ้อนของนักการเมืองในท้องถิ่นอีกด้วย เช่น จังหวัดสกลนคร กรณีปัญหาความขัดแย้งระหว่างประชาชนกับภาครัฐ ในเรื่องสิทธิของเกาะดอนสวรรค์ ทำให้ประชาชนต้องเดือดร้อนต่อกรณีดังกล่าว หากทุกภาคส่วนในพื้นที่ 4 จังหวัดดังกล่าวน้อมนำหลักสราณียธรรมไปปฏิบัติเป็นรูปธรรมแล้วความขัดแย้งหรือปัญหาต่างๆ ย่อมจบลงด้วยความสามัคคีของคนในชุมชน ซึ่งไม่ใช่ความแตกแยกของชุมชนบนฐานความคิดที่แตกต่างกัน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการแก้ไขอย่างเร่งด่วน

จากสภาพปัญหาดังกล่าวข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยเห็นว่า “การประยุกต์ใช้หลักสราณียธรรมเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของประชาชนจังหวัดอุดรธานี หนองคาย สกลนคร และกาฬสินธุ์” เป็นเรื่องที่น่าสนใจ และน่าศึกษาเป็นอย่างยิ่ง เพื่อนำไปสู่วิสัยทัศน์ประเทศไทยตามที่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) ได้กำหนดไว้ ให้เป็นไปตามกลยุทธ์การวิจัยและนโยบายสังคมและคุณภาพชีวิต เพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ อันเป็นการเชื่อมประสานระหว่างประชาชน และสถาบันทางสังคม อันมีสถาบันทางการเมือง สถาบันทางศาสนา วัด บ้าน โรงเรียน สามารถดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขต่อไป

2. โจทย์วิจัย

1. ประชาชนจังหวัดอุดรธานี สกลนคร หนองคาย และกาฬสินธุ์ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสราณียธรรมมากน้อยเพียงใด
2. ประชาชนจังหวัดอุดรธานี สกลนคร หนองคาย และกาฬสินธุ์ มีการประยุกต์ใช้หลักสราณียธรรมเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์อย่างไร
3. ประชาชนจังหวัดอุดรธานี สกลนคร หนองคาย และกาฬสินธุ์ ที่มีปัจจัยส่วนบุคคลต่างกันมีการประยุกต์ใช้หลักสราณียธรรมเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์แตกต่างกันหรือไม่
4. ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสราณียธรรม มีความสัมพันธ์กับการประยุกต์ใช้หลักสราณียธรรมเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของประชาชนจังหวัดอุดรธานี สกลนคร หนองคาย และกาฬสินธุ์หรือไม่
5. ประชาชนจังหวัดอุดรธานี สกลนคร หนองคาย และกาฬสินธุ์ มีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักสราณียธรรมเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์อย่างไรบ้าง

3. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสราณียธรรมของประชาชน
2. เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักสราณียธรรมเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของประชาชนจังหวัดอุดรธานี สกลนคร หนองคาย และกาฬสินธุ์
3. เพื่อเปรียบเทียบการประยุกต์ใช้หลักสราณียธรรมเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของประชาชนจังหวัดอุดรธานี สกลนคร หนองคาย และกาฬสินธุ์ จำแนกตัวปัจจัยส่วนบุคคล

4. เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสราณียธรรมกับการประยุกต์ใช้หลักสราณียธรรมเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของประชาชน จังหวัดอุดรธานี สกลนคร หนองคาย และกาฬสินธุ์

5. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักสราณียธรรมเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของประชาชน จังหวัดอุดรธานี สกลนคร หนองคาย และกาฬสินธุ์

4. สมมติฐานการวิจัย

1. ประชาชนที่มีเพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ และภูมิลำเนาที่ต่างกัน จะมีการประยุกต์ใช้หลักสราณียธรรมเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ที่แตกต่างกัน

2. ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสราณียธรรมของประชาชน มีความสัมพันธ์กับการประยุกต์ใช้หลักสราณียธรรมเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์

5. ประโยชน์ที่ได้รับการวิจัย

1. ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับหลักสราณียธรรม
2. ได้รูปแบบการประยุกต์ใช้หลักสราณียธรรมเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของประชาชนจังหวัดอุดรธานี สกลนคร หนองคาย และกาฬสินธุ์
3. ได้คู่มือการประยุกต์ใช้หลักสราณียธรรมเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของประชาชนจังหวัดอุดรธานี สกลนคร หนองคาย และกาฬสินธุ์
4. นำผลการวิจัยไปเป็นแนวการประยุกต์ใช้หลักสราณียธรรมเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของประชาชนจังหวัดอุดรธานี สกลนคร หนองคาย และกาฬสินธุ์
5. นำผลการวิจัยไปเขียนบทความวิจัยลงตีพิมพ์ในวารสารต่างๆ เพื่อเผยแพร่ต่อไป
6. นำผลการวิจัยไปเผยแพร่ทางเว็บไซต์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย และเว็บไซต์ของจังหวัดในกลุ่มเป้าหมาย
7. นำผลการวิจัยไปนำเสนอผู้บริหารเพื่อกำหนดเป็นนโยบายการประยุกต์ใช้หลักสราณียธรรมเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของจังหวัดอุดรธานี สกลนคร หนองคาย และกาฬสินธุ์

6. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยผสมวิธี (Mixed Methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในจังหวัดอุดรธานี สกลนคร หนองคาย กาฬสินธุ์ จำนวน 400 ท่าน ที่หาได้โดยการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยวิธีการคำนวณตามสูตรของทาโร่ ยามานะ (Taro Yamane) (สุจินต์ ธรรมชาติ, 2549, หน้า 48) จากประชากรทั้งหมด 4,197,259 คน และใช้วิธีการสุ่มแบบหลายชั้น (Multi-Stage Random Sampling) ตามลำดับจังหวัด อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน แล้วนำมาหาอัตราสัดส่วนของประชากร (Proportional to Size) เพื่อหากลุ่มตัวอย่างแยกแต่ละจังหวัด แล้วจึงใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple random sampling) โดยการสุ่มจากคอมพิวเตอร์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล นอกจากนี้ยังมีการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จำนวน 9 คน โดยเลือกจากผู้นำชุมชน และปราชญ์ชาวบ้าน ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยได้จากพระไตรปิฎก แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ เอกสาร ตำราวิชาการ แนวคิด ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมากำหนดกรอบแนวความคิดในการวิจัยเป็น 2 ตัวแปร คือ ตัวแปรอิสระ

(Independent Variables) ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคลของประชาชนจังหวัดอุดรธานี สกนนคร หนองคาย และกาฬสินธุ์ ในด้านเพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน และภูมิสำเนา และปัจจัยสนับสนุน ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสราณียธรรมของประชาชน และตัวแปรตาม (Dependent Variables) ได้แก่ การประยุกต์ใช้หลักสราณียธรรมเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของประชาชนจังหวัดอุดรธานี สกนนคร หนองคาย และกาฬสินธุ์ ประกอบด้วย 1) ด้านเมตตาทายกรรม 2) ด้านเมตตาวจกรรม 3) ด้านเมตตามโนกรรม 4) ด้านสาธารณโภค 5) ด้านสืลสามัญญตา และ 6) ด้านทฎฐิสามัญญตา

เครื่องมือที่ใช้การวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม โดยแบ่งออกเป็น 4 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม แบ่งออกเป็น เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน และภูมิสำเนา ลักษณะของคำถามเป็นแบบสำรวจรายการ (Check List)

ตอนที่ 2 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสราณียธรรมของประชาชน จำนวน 10 ข้อ ลักษณะของแบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 2 กรณี คือ กรณีที่ 1 ตอบใช่ (ถูก) ได้แก่ ข้อ 1, 3, 4, 5, 6, 9, 10 และกรณีที่ 2 ตอบไม่ใช่ (ถูก) ได้แก่ ข้อ 2, 7, 8

ตอนที่ 3 การประยุกต์ใช้หลักสราณียธรรมเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของประชาชนจังหวัดอุดรธานี สกนนคร หนองคาย และกาฬสินธุ์ แบ่งออกเป็น 6 ด้านๆ ละ 5 ข้อ คือ 1) ด้านเมตตาทายกรรม 2) ด้านเมตตาวจกรรม 3) ด้านเมตตามโนกรรม 4) ด้านสาธารณโภค 5) ด้านสืลสามัญญตา และ 6) ด้านทฎฐิสามัญญตา รวมทั้งสิ้นจำนวน 30 ข้อ ลักษณะของแบบสอบถาม เป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามวิธีการของลิเคิร์ท (Likert) แบ่งออกเป็น 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด โดยมีค่าเท่ากับ 5, 4, 3, 2, 1

ตอนที่ 4 ท่านมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักสราณียธรรมเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของคนในชาติได้อย่างไรบ้าง แบ่งออกเป็น 6 ด้าน คือ 1) ด้านเมตตาทายกรรม 2) ด้านเมตตาวจกรรม 3) ด้านเมตตามโนกรรม 4) ด้านสาธารณโภค 5) ด้านสืลสามัญญตา และ 6) ด้านทฎฐิสามัญญตา ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบปลายเปิดให้แสดงความคิดเห็น

นอกจากนี้ยังมีแบบสัมภาษณ์เชิงลึก 1 ชุด เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง โดยแบ่งออกเป็น 4 ข้อ คือ

1. ท่านเห็นว่าความขัดแย้งในประเทศไทยเป็นอย่างไรบ้าง

2. ท่านมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสราณียธรรมอย่างไร

3. ท่านมีการประยุกต์ใช้หลักสราณียธรรมเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์อย่างไรบ้าง ในประเด็นดังต่อไปนี้ 1) ด้านเมตตาทายกรรม 2) ด้านเมตตาวจกรรม 3) ด้านเมตตามโนกรรม 4) ด้านสาธารณโภค 5) ด้านสืลสามัญญตา และ 6) ด้านทฎฐิสามัญญตา

4. ท่านมีความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆ อย่างไรบ้าง

แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์เชิงลึกทั้งฉบับผ่านการพิจารณาจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 รูป/คน และทดสอบความเที่ยง (Reliability) ได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α -Coefficient) (ธีระศักดิ์ อุ่นอารมณ์เลิศ, 2549, หน้า 65) เท่ากับ 0.93

การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้ดำเนินการส่งแบบสอบถามให้กลุ่มตัวอย่างตอบและเก็บรวบรวมกลับคืนมาด้วยตนเอง ได้ครบทั้งหมด จำนวน 400 ชุด แล้วนำแบบสอบถามที่ได้มาตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วนสมบูรณ์ของคำตอบและจัดระเบียบข้อมูล จากนั้นตรวจให้คะแนนแล้วนำไปวิเคราะห์ผลเพื่อหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และแปลผลตามเกณฑ์ของ เบสท์ (Best) (ชูศรี วงศ์รัตน์, 2541, หน้า 75) ดังนี้

1) ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสราณียธรรมของประชาชน

ช่วงค่าร้อยละ การแปลผล

>60.00 มีความรู้ความเข้าใจในระดับมาก

50-60.00	มีความรู้ความเข้าใจในระดับปานกลาง
<50.00	มีความรู้ความเข้าใจในระดับน้อย

2) การประยุกต์ใช้หลักสราณียธรรมเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของประชาชนจังหวัดอุดรธานี สกลนคร หนองคาย และกาฬสินธุ์

ช่วงค่าเฉลี่ย	การแปลผล
4.50- 5.00	มีการประยุกต์ใช้ในระดับมากที่สุด
3.50- 4.49	มีการประยุกต์ใช้ในระดับมาก
2.50- 3.49	มีการประยุกต์ใช้ในระดับปานกลาง
1.50- 2.49	มีการประยุกต์ใช้ในระดับน้อย
1.00 - 1.49	มีการประยุกต์ใช้ในระดับน้อยที่สุด

การทดสอบสมมติฐานการวิจัยโดยการวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการประยุกต์ใช้หลักสราณียธรรมเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของประชาชนจังหวัดอุดรธานี สกลนคร หนองคาย และกาฬสินธุ์กับปัจจัยส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่างด้านเพศ ใช้การทดสอบค่าที (Independent t-test) ส่วนด้านอายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ ต่อเดือน และภูมิลำเนา ใช้การทดสอบความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-Way ANOVA) เมื่อพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีการของเชฟเฟ (Scheffé) และทำการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสราณียธรรมกับการประยุกต์ใช้หลักสราณียธรรมเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของประชาชนจังหวัดอุดรธานี สกลนคร หนองคาย และกาฬสินธุ์ โดยใช้การหาค่าไค-สแควร์ (Chi-square) โดยกำหนดค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และวิเคราะห์ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักสราณียธรรมเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของประชาชนจังหวัดอุดรธานี สกลนคร หนองคาย และกาฬสินธุ์ โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา แล้วนำมาแจกแจงความถี่ (Frequency) และนำเสนอในรูปตารางประกอบคำบรรยาย นอกจากนี้ยังทำการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ด้วยการอ่านจับใจความแล้วสรุปเพื่อตอบโจทย์วิจัยและวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้ โดยตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลด้วยวิธีการ 3 เสาแล้ว

7. ผลการวิจัย

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลสามารถสรุปผลได้ ดังนี้

1. ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ประชาชนที่ตอบแบบสอบถาม ส่วนมากเป็นเพศหญิง ร้อยละ 58.50 มีอายุ 29-45 ปี ร้อยละ 38.25 มีการศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาตรี ร้อยละ 76.75 มีอาชีพเกษตรกร ร้อยละ 67.00 มีรายได้ต่อเดือนต่ำกว่า 10,000 บาท ร้อยละ 67.75 มีภูมิลำเนาอยู่ที่อุดรธานี ร้อยละ 37.25

2. ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสราณียธรรมของประชาชน พบว่า ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสราณียธรรมโดยรวม ร้อยละ 76.40 และเมื่อพิจารณาในแต่ละข้อ พบว่า มีความรู้ความเข้าใจข้อ 1 สราณียธรรมคือธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน ร้อยละ 96.00 รองลงมาคือข้อ 3 เมตตาทายกรรมคือการทำดีต่อกันด้วยความเมตตา ร้อยละ 92.80 และสุดท้ายคือข้อ 7 สีสสามัญญาตาคือการทำตนให้เป็นคนสำคัญเสมอ ร้อยละ 12.00 ตามลำดับ

3. การประยุกต์ใช้หลักสราณียธรรมเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของประชาชนจังหวัดอุดรธานี สกลนคร หนองคาย และกาฬสินธุ์ พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับเกือบทุกครั้ง ($\bar{X}=4.37$, S.D.= .52) และเมื่อพิจารณาในแต่ละด้านก็พบว่าอยู่ในระดับเกือบทุกครั้งทุกด้านตามลำดับคือด้านสีสามัญญาตา ($\bar{X}=4.47$, S.D.= .65)

รองลงมาคือด้านเมตตามโนกรรม ($\bar{X}=4.40$, S.D.= .63) และสุดท้ายคือด้านเมตตากายกรรม ($\bar{X}=4.23$, S.D.= .68) ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการแปลผลการประยุกต์ใช้หลักสราณียธรรมเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของประชาชนจังหวัดอุดรธานี สกลนคร หนองคาย และกาฬสินธุ์

ข้อความ	ระดับการประยุกต์ใช้		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. เมตตากายกรรม	4.23	.68	เกือบทุกครั้ง
2. เมตตาวจีกรรม	4.37	.65	เกือบทุกครั้ง
3. เมตตามโนกรรม	4.40	.63	เกือบทุกครั้ง
4. สาธารณโภคี	4.34	.64	เกือบทุกครั้ง
5. สีลสามัญญตา	4.47	.65	เกือบทุกครั้ง
6. ทิฐิสามัญญตา	4.39	.65	เกือบทุกครั้ง
รวม	4.37	.52	เกือบทุกครั้ง

4. ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า ประชาชนที่มีเพศและอาชีพต่างกัน มีการประยุกต์ใช้หลักสราณียธรรมเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ไม่แตกต่างกัน ผลการทดสอบไม่เป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ ส่วนประชาชนที่มีอายุ การศึกษา รายได้ต่อเดือน และภูมิลำเนาต่างกัน มีการประยุกต์ใช้หลักสราณียธรรมเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งผลการทดสอบเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ และระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสราณียธรรมของประชาชน มีความสัมพันธ์กับการประยุกต์ใช้หลักสราณียธรรมเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้

5. ประชาชนจังหวัดอุดรธานี สกลนคร หนองคาย และกาฬสินธุ์ได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักสราณียธรรมเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ คือควรเคารพนับถือและทำดีต่อกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง จำนวน 23 คน คิดเป็นร้อยละ 85.20 รองลงมาคือควรพูดจาดีต่อกัน ไม่ดูต่ำว่าร้ายใส่ความผู้อื่น จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 81.50 และสุดท้ายคือควรรู้จักการเสียสละแบ่งปันและทำประโยชน์ต่อส่วนรวม ไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อน และควรเคารพความคิดเห็นและการตัดสินใจของผู้อื่น จำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 66.70

6. ผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า 1) ปัจจุบันความขัดแย้งในประเทศไทยมีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น มีการแบ่งพรรคแบ่งพวก ปลุกกระตุมวลชนให้ออกมาเคลื่อนไหวในรูปแบบต่างๆ โดยไม่คำนึงถึงความเสียหายของประเทศชาติ ประชาชนมีความแตกต่างทางการศึกษา ฐานะ และอำนาจต่อรอง สังคมมีความวุ่นวาย เศรษฐกิจไม่ดี ทำมาหากินลำบาก ขาดความมั่นใจในการดำรงชีวิตประจำวัน 2) หลักสราณียธรรมเป็นธรรมะที่คนเราสามารถนำมาใช้ในการอยู่ร่วมกัน โดยต้องมีเมตตาต่อกันทั้งทางกายวาจาใจ เอาใจเขามาใส่ใจเรา เพื่อทำให้เกิดความปรองดองสามัคคีกัน 3) การประยุกต์ใช้หลักสราณียธรรมเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ โดยการไม่ทำร้ายกันหรือเบียดเบียนกันด้วยกายและด้วยอาวุธ ทำความเข้าใจกันให้ดี มีความอนุเคราะห์และเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่น มีน้ำใจให้กันในทุกด้าน พูดจาดี ไม่สร้างความแตกแยกด้วยการพูดคำที่ไม่ใช่ความจริง ไม่ใช่คำพูดกระทบกระทั่งคนอื่น หรือพูดให้ผู้อื่นเดือดร้อน ค่อยพูดค่อยจาเพื่อแก้ปัญหา ไม่พูดหลอกลวงกัน พูดจาสุภาพอ่อนหวาน มีเหตุผล รักษาคำพูดและรักษาน้ำใจของผู้อื่น ไม่คิดประทุษร้ายต่อผู้อื่นทั้งต่อหน้าและลับหลัง มีความเมตตาต่อกัน ไม่เห็นแก่ได้ พื้นที่สาธารณะต้องช่วยกันดูแลรักษา เพราะเป็นสมบัติของส่วนรวม ไม่เอาของสาธารณะมาเป็นของตนเอง

มีการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน รู้จักแบ่งปัน ไม่เอาเปรียบกัน รู้จักการเสียสละ ทำประโยชน์แก่ส่วนรวม รักษา ภายวจาใจให้ดี ไม่ทำผิดกฎหมาย มีระเบียบและให้ความเคารพต่อกัน มีความสามัคคี ร่วมมือผืนกกำลังเป็นน้ำ หนึ่งใจเดียวกัน ประพฤติปฏิบัติตนตามหลักศีล 5 และขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน ปรับ ความเห็นของตนเองให้ตรงและถูกต้อง ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เคารพเหตุผลของกันและกัน มีความ รับผิดชอบ และฟังความรอบด้าน และ 4) ควรมีการปลูกฝังธรรมะเพื่อการพัฒนาคนให้มีคุณธรรมและรู้จักนำไปใช้ ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวัน เพราะถ้าคนมีคุณธรรมก็จะง่ายต่อการปกครองและการบริหารความขัดแย้งให้ เรียบร้อยและส่งเสริมให้ประเทศชาติเจริญก้าวหน้าได้ง่ายยิ่งขึ้น

8. สรุปผลการวิจัย

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูล จึงสรุปได้ว่า ประชาชนจังหวัดอุดรธานี สกลนคร หนองคาย และกาฬสินธุ์ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสาราณียธรรมอยู่ในระดับมาก มีการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมเพื่อสร้างความ ปรองดองสมานฉันท์อยู่ในระดับเกือบทุกครั้ง และมีการประยุกต์ใช้แตกต่างกันในด้านอายุ การศึกษา รายได้ต่อ เดือน และภูมิลำเนา ส่วนด้านเพศและอาชีพไม่แตกต่างกัน นอกจากนี้ยังได้ให้ข้อเสนอแนะที่สำคัญคือควรเคารพ นับถือและทำดีต่อกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง พุดจาติต่อกัน ไม่ดูด่าว่าร้ายใส่ความผู้อื่น รู้จักการเสียสละแบ่งปันและ ทำประโยชน์ต่อส่วนรวม ไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อน และควรเคารพความคิดเห็นและการตัดสินใจของผู้อื่น

9. อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยครั้งนี้พบว่าความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเกี่ยวกับหลักสาราณียธรรมของประชาชน พบว่า ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสาราณียธรรมโดยรวม ร้อยละ 76.40 ทั้งนี้อธิบายได้ว่าประชาชนใน จังหวัดอุดรธานี สกลนคร หนองคาย และกาฬสินธุ์มีความรู้และเข้าใจเกี่ยวกับหลักสาราณียธรรมว่าเป็นหลักธรรมที่ สามารถนำมาใช้สำหรับการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของคนในสังคมได้ โดยครอบคลุมทั้งทางกายวาจาใจ เป็นหลักปฏิบัติเพื่อความปรารถนาดีและเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกันในสังคม เน้นประโยชน์ของส่วนรวมเป็นสำคัญมากกว่า ประโยชน์ตน เป็นเครื่องสนับสนุนให้เกิดความสามัคคีในชุมชน จึงทำให้มีความรู้และเข้าใจในหลักธรรมข้อนี้อยู่ใน ระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับสาราณียธรรมดังที่ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต, 2547, หน้า 23-24) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ธรรมานุชิต” ว่า หลักการอยู่ร่วมกันที่เรียกว่า สาราณียธรรม (ธรรมเป็นเหตุให้ ระลึกถึงกัน) 6 ประการ คือ 1) เมตตาการุณยธรรม ทำต่อกันด้วยเมตตา คือ แสดงไมตรีและความหวังดีต่อเพื่อน ร่วมงาน ร่วมกิจการ ร่วมชุมชน ด้วยการช่วยเหลือกิจธุระต่างๆ โดยเต็มใจ แสดงอาการกิริยาสุภาพ เคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง 2) เมตตาจักรม พุดต่อกันด้วยเมตตา คือ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็ประโยชน์ สั่งสอนหรือแนะ นาตักเตือนกันด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง 3) เมตตา มโนกรรม คิดต่อกันด้วยเมตตา คือ ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็ประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้ม แยมแจ่มใสต่อกัน 4) สาธารณโลกี ได้มาแบ่งกันกินใช้ คือ แบ่งปันลาภผลที่ได้มาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อย ก็แจกจ่ายให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน 5) สีสสามัญญตา ประพฤติให้ดีเหมือนเขา คือ มีความประพฤติสุจริต ดิงาม รักษาระเบียบวินัยของส่วนรวม ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจหรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ และ 6) ภิญฐีสามัญญตา ปรับความเห็นเข้ากันได้ คือ เคารพรับฟังความคิดเห็นกัน มีความเห็นชอบร่วมกัน ตกลงกันได้ในหลักการสำคัญ ยึดถืออุดมคติ หลักแห่งความดีงามหรือจุดหมายสูงสุดอันเดียวกัน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูนิกรสุนทร กิจ (สมพงษ์ นุ่มสกุล, 2553) เรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์เรื่องความสามัคคีในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท” ผลการวิจัยพบว่า หลักธรรมที่ก่อให้เกิดความสามัคคีตามแนวทางพระพุทธศาสนาเถรวาทคือการให้ความร่วมมือ อนุเคราะห์กัน เพราะความมีคุณธรรมในใจที่มองเห็นผู้อื่นเป็นพี่น้อง มีการปฏิบัติต่อกันตามหลักสามัคคีธรรม

เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข โดยมีหลักพุทธธรรมในการสร้างความปรองดองหรือความสามัคคีกัน เช่น หลักสาราณียธรรม เป็นต้น โดยมีหลักสามัคคีธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นฐานแห่งการประพฤติปฏิบัติทั้งด้านส่วนตัวและสังคมส่วนรวม เป็นสื่อสัมพันธ์ให้เข้าถึงจิตใจของกันและกัน เป็นที่รักของกันและกัน ต่างฝ่ายต่างเคารพซึ่งกันและกัน สงเคราะห์กัน ถือความสามัคคีเป็นใหญ่ เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน

การประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของประชาชนจังหวัดอุดรธานี สกลนคร หนองคาย และกาฬสินธุ์ พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับเกือบทุกครั้ง ($\bar{X}=4.37$, S.D.= .52) ทั้งนี้อธิบายได้ว่าประชาชนในจังหวัดอุดรธานี สกลนคร หนองคาย และกาฬสินธุ์ได้มีการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทั้งทางกายวาจาใจ โดยทางกายกรรมนั้นมีการร่วมกันทำกิจกรรมที่เสริมสร้างความปรองดองในชุมชนด้วยไมตรีจิตที่ดี มีน้ำใจช่วยเหลือกิจธุระต่างๆ ด้วยความเต็มใจ แสดงความหวังดีต่อเพื่อนร่วมงานเมื่อมีความขัดแย้งกัน แสดงกิริยาอาการสุภาพต่อกันไม่ว่าจะเป็นสื่ออะไร มีความเคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง ด้านวจิกรรมก็มีการพูดจากันด้วยดี มีความสุภาพอ่อนโยน ปราศจากดีดตอกกันเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์และหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง มีการให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือนกันด้วยความหวังดีเพื่อความสามัคคีและประโยชน์สุขของส่วนรวม ด้านมโนกรรมมีการตั้งจิตปรารถนาดีต่อกัน คิดทำแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ มองกันในแง่ดี รู้จักแผ่เมตตาให้ผู้อื่นตลอดจนแบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกันอย่างเป็นธรรม มีความเสียสละ ไม่เอาของส่วนรวมมาเป็นของตน ไม่แบ่งพรรคแบ่งพวก ยินดีที่จะร่วมสุขร่วมทุกข์และฝ่าฟันปัญหาไปด้วยกัน มีการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และดูแลกัน ประพฤติตนโดยสุจริตตั้งตามถูกต้องตามกฎหมาย กฏกติกาบ้านเมือง รักษาระเบียบวินัยของส่วนรวม ไม่ทำความเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ มีความสามัคคีร่วมมือผืนภักดีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ปรับความคิดความเห็นให้มีเหตุผลถูกต้องเหมือนๆ กัน เคารพและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ยึดหลักความดีงามเป็นอุดมคติอย่างเดียวกัน ตลอดจนมีความเห็นชอบร่วมกันในการแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น จึงทำให้ประชาชนในจังหวัดอุดรธานี สกลนคร หนองคาย และกาฬสินธุ์มีการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ อยู่ในระดับเกือบทุกครั้ง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาเอกมร ฐิตปัญโญ (คงตางาม) (2553) เรื่อง “ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารงานตามหลัก : สาราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอดอนมดแดง จังหวัดอุบลราชธานี” ผลการวิจัยพบว่า แนวทางในการนำหลักสาราณียธรรมมาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอดอนมดแดง จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า ควรทำงานรับใช้ประชาชนอย่างเสมอต้นเสมอปลาย วางแผนการทำงานให้เหมาะสม เรียงลำดับความสำคัญของปัญหาโดยคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อส่วนรวมเป็นสำคัญ พูดดีต่อกันเพื่อชักนำให้ประชาชนเกิดความสามัคคีปรองดอง และเกิดความรักความเห็นใจซึ่งกันและกัน ทำงานเพื่อส่วนรวม ซื่อตรงต่อตนเอง ต่องาน ต่อบุคคลอื่น เว้นจากการแสวงหาผลประโยชน์เพื่อตนเองและพรรคพวกไม่รับสินบนไม่ทุจริต ให้การช่วยเหลือจัดสวัสดิการหรือแบ่งปันผลประโยชน์ต่างๆ ให้แก่ประชาชนอย่างทั่วถึงเสมอภาคเท่าเทียมกัน บริหารงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต มีวินัยในตนเอง รักษากฎระเบียบที่ตั้งไว้ เคารพความคิดเห็นของกันและกัน เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วมประชุมเพื่อเสนอปัญหา และความต้องการในท้องถิ่น แสดงความคิดเห็น วิจารณ์การทำงาน และร้องทุกข์เรื่องราวต่างๆ ได้ เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขพัฒนาตนเอง และองค์กรอยู่เสมอ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูนิกรสุนทรกิจ (สมพงษ์ นุ่มสกุล) (2553) เรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์เรื่องความสามัคคีในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท” ผลการวิจัยพบว่า หลักธรรมที่ก่อให้เกิดความสามัคคีตามแนวทางพระพุทธศาสนาเถรวาทคือการให้ความร่วมมืออนุเคราะห์กัน เพราะความมีคุณธรรมในใจที่มองเห็นผู้อื่นเป็นพี่น้อง มีการปฏิบัติต่อกันตามหลักสามัคคีธรรมเพื่อสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข โดยมีหลักพุทธธรรมในการสร้างความปรองดองหรือความสามัคคีกัน เช่น หลักสาราณียธรรม เป็นต้น โดยมีหลักสามัคคีธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นฐานแห่งการประพฤติปฏิบัติทั้งด้านส่วนตัวและสังคมส่วนรวม เป็นสื่อสัมพันธ์ให้เข้าถึงจิตใจของกันและกัน เป็นที่รักของกันและกัน ต่างฝ่ายต่าง

เคารพซึ่งกันและกัน สงเคราะห์กัน ถือความสามัคคีเป็นใหญ่ เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน สังคมไทยต้องการความเป็นหนึ่งเดียวของผู้คนในสังคม ทุกคนจึงต้องช่วยกันเสริมสร้างคนละไม้คนละมือ ด้วยการรวมพลังกันปฏิบัติแต่ในสิ่งที่ดีงาม ถูกต้องตามหลักการ ขอบังคับ กติกา ศีลธรรมซึ่งจะเป็นแรงขับเคลื่อนสังคมไทยให้เดินหน้าไปสู่สังคมแห่งความสามัคคีธรรม กล่าวคือ ทุกคนต้องทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์ด้วยความไม่ประมาท ไม่ฝืนทำอะไรตามใจหรือตามกิเลส ตัณหาของตน และเมื่อทุกคน ทุกฝ่าย และทุกคณะในสังคมไม่มีความขัดแย้งกัน มีแต่ความสามัคคีปรองดองกันแล้ว แม้จะเกิดเหตุการณ์ต่างๆ เช่น น้ำท่วม ไฟไหม้ และเหตุการณ์เลวร้ายอื่นๆ ขึ้นในสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ คนไทยทุกคนก็จะสามารถระงับป้องกันและแก้ไขเหตุการณ์เช่นนั้นได้ ดังนั้น การศึกษาและปฏิบัติตามหลักสามัคคีโดยการนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตร่วมกันจะช่วยส่งผลให้สังคมไทยมีความสงบร่มเย็น เป็นบ้าน เป็นชุมชน สังคม เป็นประเทศชาติที่น่าอยู่อาศัยด้วยผลแห่งความสามัคคี

การทดสอบสมมติฐานพบว่าประชาชนที่มีเพศและอาชีพต่างกัน มีการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ไม่แตกต่างกัน ผลการทดสอบไม่เป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อธิบายได้ว่าประชาชนแม้จะมีเพศและอาชีพต่างกันแต่ก็ไม่มีผลต่อการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต เนื่องจากการเรียนรู้เกี่ยวกับหลักธรรมและนำมาประพฤติปฏิบัตินั้นย่อมขึ้นอยู่กับสถานการณ์และอารมณ์ความรู้สึกของบุคคลเป็นสำคัญ ฉะนั้นเพศและอาชีพจึงไม่มีผลต่อการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ ส่วนประชาชนที่มีอายุ การศึกษา รายได้ต่อเดือน และภูมิลำเนาต่างกัน มีการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งผลการทดสอบเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อธิบายได้ว่า การที่ประชาชนมีอายุ การศึกษา รายได้ต่อเดือน และภูมิลำเนาต่างกัน มีผลต่อการนำหลักสาราณียธรรมไปประยุกต์ใช้ เนื่องจากประสบการณ์และความสนใจของวัยที่ต่างกัน หรือการศึกษาที่ต่างกัน หรือแม้กระทั่งรายได้ที่ต่างกัน และที่สำคัญหากมีภูมิลำเนาที่ต่างกันด้วยแล้ว ย่อมส่งผลต่อการนำไปปฏิบัติ เพราะมีขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมต่างกันออกไป วิถีชีวิตหรือแนวทางประพฤติปฏิบัติก็จะแตกต่างกันไปตามแต่ละชุมชนและสังคมนั้นๆ จึงทำให้ปัจจัยส่วนบุคคลดังกล่าวมานี้มีผลต่อการนำหลักสาราณียธรรมไปประยุกต์ใช้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาเอมวร วิฑฺฒโน (คงตางาม) (2553) เรื่อง “ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารงานตามหลัก : สาราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอตอนมดแดง จังหวัดอุบลราชธานี” พบว่า ประชาชนที่มีระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่างกันมีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักสาราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอตอนมดแดง จังหวัดอุบลราชธานี แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนประชาชนที่มีเพศ อายุต่างกัน มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

การหาความสัมพันธ์พบว่าระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสาราณียธรรมของประชาชนมีความสัมพันธ์กับการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อธิบายได้ว่า การที่ประชาชนมีความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสาราณียธรรมอยู่ในระดับมาก จึงทำให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะเมื่อเกิดมีประเด็นปัญหาเกี่ยวกับความคิดเห็นที่ไม่ตรงกัน ก็สามารถที่จะระงับหรือแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้โดยการพูดจาปราศรัยกันด้วยอัธยาศัยไมตรีที่ดีต่อกัน รู้จักรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นอย่างอดทน เพื่อประโยชน์ของส่วนรวมเป็นสำคัญ ซึ่งจะทำให้สังคมหรือชุมชนดำรงอยู่ได้ด้วยความเข้มแข็งสามัคคี จึงทำให้ทั้งความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสาราณียธรรมและการนำไปประยุกต์ใช้มีความสัมพันธ์กัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ ไชยรัตน์ ปราณี (2552) เรื่อง “รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะความสมานฉันท์ของเยาวชนไทย” ผลการวิจัยพบว่า คุณลักษณะความสมานฉันท์ของเยาวชนไทย (Reconciliation) คือ คุณลักษณะในตัวบุคคลที่สะท้อนให้เห็นถึงความร่วมมือร่วมใจหรือความสามัคคี (Unity) ความพอใจร่วมกัน (Satisfy) การเคารพซึ่งกันและกัน (Respect)

การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน (Help) ความไม่เห็นแก่ตัว (Unself-centered) หรือมีจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม (Conscious) และมีความเห็นพ้องต้องกัน (Agree) ซึ่งผลการวิเคราะห์หองค์ประกอบเชิงยืนยันของโมเดลคุณลักษณะความสมานฉันท์ของเยาวชนไทย พบว่า โมเดลมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยพิจารณาได้จากค่าไค-สแควร์ (Chi-Square) มีค่าเท่ากับ 10.90 ที่ขั้นแห่งความเป็นอิสระ (degree of freedom) 9 มีค่าความน่าจะเป็น หรือค่า p เท่ากับ 0.28268 นั่นคือ ค่าไค-สแควร์ ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ โดยที่ทุกประเด็นมีค่ามัธยฐานตั้งแต่ 2.50 ขึ้นไปและค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ไม่เกิน 1.50 ซึ่งมีความหมายว่าผู้ทรงคุณวุฒิมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ยกเว้นในเรื่องหลักการของรูปแบบการเรียนรู้ที่ควรใช้หลักจิตวิทยาของกลุ่มมนุษยนิยมเป็นฐานคิดของรูปแบบการเรียนรู้ ซึ่งมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

10. ข้อเสนอแนะ

ข้อค้นพบ (Fact Findings) จากการวิจัยและการอภิปรายผลดังกล่าวมาแล้ว สามารถสรุปผลเป็นข้อเสนอแนะ โดยแบ่งเป็น 3 ระดับ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ผลการวิจัยพบว่า การประยุกต์ใช้หลักสราณียธรรมเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของประชาชนจังหวัดอุดรธานี สกลนคร หนองคาย และกาฬสินธุ์ พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับเกือบทุกครั้ง จึงมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายคือองค์กรหรือหน่วยงานของรัฐควรกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการส่งเสริมให้ประชาชนตระหนักถึงความปรองดองสมานฉันท์ โดยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ สราณียธรรมทั้ง 7 ประการ มาประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตให้มากยิ่งขึ้น เพื่อสร้างสามัคคีในชุมชนหรือหมู่บ้าน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ปฏิบัติ

ผลการวิจัยพบว่า การประยุกต์ใช้หลักสราณียธรรมเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของประชาชนจังหวัดอุดรธานี สกลนคร หนองคาย และกาฬสินธุ์ พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับเกือบทุกครั้ง จึงมีข้อเสนอแนะสำหรับผู้ปฏิบัติคือ

2.1 ประชาชนควรเฝ้าศึกษาเรียนรู้ฝึกฝนและปฏิบัติตนตามหลักสราณียธรรมอย่างจริงจัง

2.2 องค์กรหรือหน่วยงานของรัฐควรณรงค์ส่งเสริมให้ประชาชนนำหลักสราณียธรรมมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต โดยการจัดให้มีกิจกรรมที่กระทำร่วมกันระหว่างภาครัฐกับชาวบ้านในแต่ละชุมชนหรือหมู่บ้าน

3 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป

3.1 ควรวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นฐาน

3.2 ควรวิจัยเกี่ยวกับพุทธวิธีการแก้ปัญหาความขัดแย้งของประชาชนในพื้นที่ต่างๆ

11. บรรณานุกรม

คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, สำนักงาน. (2554). **นโยบายและยุทธศาสตร์การวิจัยของชาติ ฉบับที่ 8**

(พ.ศ.2555-2559). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

ชูศรี วงศ์รัตน์. (2541). **เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร: เทพเนรมิต.

ไชยรัตน์ ปราณี. (2552). “รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะความสมานฉันท์ของเยาวชนไทย”.

รายงานการวิจัย. สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.

ธีระศักดิ์ อุ่นอารมณเลิศ. (2549). **เครื่องมือวิจัยทางการศึกษา : การสร้างและการพัฒนา**. นครปฐม:

ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

- นิกรสุนทรกิจ (สมพงษ์ นุ่มสกุล), พระครู.(2553). “ศึกษาวิเคราะห์เรื่องความความสามัคคีในคัมภีร์
พระพุทธศาสนาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต).(2547). **ธรรมนุญชีวิต**. กรุงเทพมหานคร : การศาสนา
สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542**. กรุงเทพมหานคร :
บริษัท นานมีบุ๊คพับลิเคชันส์ จำกัด.
- เอกรม ฐิตปัญโญ (คงตางาม), พระมหา. (2553). **ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารงานตามหลัก :
สราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอดอนมดแดง จังหวัดอุบลราชธานี**.
วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

<http://guru.google.co.th/guru/thread?tid=00cc9c97039706c9> (สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 8 ตุลาคม 2555)
<http://kpi.playthailand.com/> (สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 8 ตุลาคม 2555)
<http://www.bangkokbiznews.com/home/detail/politics/local/> (สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 8 ตุลาคม 2555)
<http://www.komchadluek.net/detail> (สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 8 ตุลาคม 2555)
<http://www.rachavanlop-1001.com/dumrat.html> (สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 9 ตุลาคม 2555)
http://www.sobkroo.com/detail_room_index.php?nid=2626 (สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 14 มีนาคม 2554)

12. คำขอบคุณ

ขออนุโมทนาขอบคุณสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ที่ให้ทุนสนับสนุนการ
วิจัย และเจ้าหน้าที่ของสถาบันที่คอยอำนวยความสะดวกและติดต่อประสานงานต่างๆ เกี่ยวกับการวิจัยในครั้งนี้
และขออนุโมทนาขอบคุณ อาจารย์ธเนศ ต่วนชะเอม ที่ช่วยตรวจแก้งานวิจัยให้ถูกต้องสมบูรณ์ ตลอดจนที่ปรึกษา
งานวิจัยทุกท่าน ซึ่งได้กรุณาช่วยตรวจสอบแก้ไขปรับปรุงงานวิจัยให้มีความสมบูรณ์และสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี
นอกจากนี้ขออนุโมทนาขอบคุณประชาชนจังหวัดอุดรธานี สกลนคร หนองคาย และกาฬสินธุ์ ที่ให้ความร่วมมือใน
การให้ข้อมูลในการวิจัยภาคสนามทุกท่าน